

NYT FRA ØRNENS VERDEN

– rovfuglene og mennesket

Information om rovfugle – Historiske og aktuelle begivenheder på Ørnereservatet

Udgiver: Ørnereservatet. Redaktion: Karin Sørensen.

© Citat tilladt med tydelig kildeangivelse.

Brug af fotos kun efter tilladelse fra Frank Wenzel.

6. årgang nr. 5 – 2000 Jubilæumsnummer.

Pris: Kr. 35,-

Indhold:

Ørnereservatets 20 års
jubilæums.1-3

Portræt af Ørnereservatets
grundlæggeres. 4

Falkoneriet efter
den nye jagtlovs. 5

Berkutsji
- Asiens ørnejægeres. 6-7

En shaman
i ørnens verdens. 8-9

Program
Programm/Programme ...s. 10-13

Ørnereservatets
vilde gæsters. 14-16

Havørnen tilbage
i Danmarks. 17

10 hurtige svars. 18-19

Kort nyts. 20

Mindeord over Nøkkes. 21

www.eagleworld.dks. 22

Ørnereservatets og Fredensborg
Falkonergårds forevisninger.....s. 23

Ørneungernes sensationelle
sæsons. 24

NYT FRA ØRNENS VERDEN

– formidler kendskab til rovfuglene og deres kulturhistorie. Som tidsskrift vil det regelmæssigt oplyse om aktuelle og historiske begivenheder.

**PROGRAM INDLAGT
PROGRAMM/PROGRAMME**

Frank Wenzel i Råbjerg Stene med jagtfalken Sultana, som siden sin udklækning på Ørnereservatet for 13 år siden har været en af de store aktører under forevisningerne. Sultana er særligt børnenes yndling.

1980 - 2000

20 års begivenheder på Ørnereservatet

20 år i ørnens verden

af Karin Sørensen

Ørnereservatets 20 års jubilæum

År 2000 er på mange måder et skelsættende årstal. Det markerer for mange mennesker over hele verden indgangen til en ny tid og et farvel til den gamle verden. På Ørnereservatet betyder år 2000 specielt, at der kan fejres 20 års jubilæum. Det er tyve meget begivenhedsrige år, der ses tilbage på, og de første tyve år i Ørnereservatets historie er bestemt ikke gået stille og kedeligt af sig. Besøgstallet har rundet millionen, og den oplysning og naturbevågenhed, som Ørnereservatet har formidlet gennem årene har været kilde til inspiration og glæde for rovfugleinteresserede fra det meste af verden. Enkelte organisationer, som mener, de har patent på naturen, har igennem årene ihærdigt forsøgt at stikke en kæp i hjulet på den succes, hvormed Ørnereservatet har udviklet sin naturbevarende oplysningsvirksomhed og sit fristed for verdens truede rovfugle. Kampen mod formynderi, misundelse, brødnid og fundamentalisme, som disse har udvist, har kun været mulig at klare, fordi Ørnereservatet har modtaget varme tilkendegivelser fra alle andre sider. Ikke mindst opbakningen fra det store publikum, som hver sommer besøger Ørnereservatet, har været med til at holde modet og gejsten oppe.

Her på tærsklen til det nye årtusinde står Ørnereservatet stærkt og solidt. Der er ingen tvivl om berettigelsen til og nødvendigheden af Ørnereservatet som institution. Ved at give publikum muligheden for at komme tæt ind på livet af de ellers menneskesky rovfugle, er Ørnereservatet med til at opbygge den nødvendige respekt for dyr og natur – og dét er vejen til at beskytte fuglene på deres naturlige levesteder. Gennem årene er det blevet til mange priser og tilkendegivelser for denne indsats. Det er således en særdeles velrenommeret jubilar, som kan se tilbage på stormfulde, men spændende og rige år med rovfuglene. Og Ørnereservatet glæder sig til fremtidens oplevelser og forhåbentligt bedre vilkår for rovfuglene i naturen.

Ørnereservatet på regeringsplan

Interessen for at beskæftige sig med rovfugle og falkejagt nyder i dag større interesse verden over end nogensinde før. Det gælder også i Danmark, hvor der er stor folkelig interesse og opbakning. Det er Frank Wenzels fortjeneste, at muligheden overhovedet er til stede. Således besøgte Folketingets Miljø- og Planlæg-

ningsudvalg Ørnereservatet i 1993 for at høre Frank Wenzels argumenter under udarbejdelsen af den ny jagtlov. Dette førte til et positivt resultat for både rovfugle og rovfuglevenners fremtid i Danmark – og disse argumenter er grundlaget for, at man i dag i det hele taget kan holde rovfugle i Danmark.

1979: En donation fra den saudiarabiske Kong Khaled – som påskyndelse for Frank Wenzels bevarings- og oplysningsindsats på rovfugleområdet – medvirker til Ørnereservatets tilblivelse.

1980: Vandredstillingen til Danmarks biblioteker *Nordens Fugle* af Frank Wenzel får fast plads på gården i Vendsyssel og bliver den første udstilling på Ørnereservatet.

1980: De nye udstillingsfaciliteter indvies, og Ørnereservatet starter på forsøgsplan. Det første år kommer der nogle få hundrede besøgende.

1982: Axel Lind Kulturfonden overrækker Ørnereservatet sin pris "*For et ornitologisk pionerarbejde*".

1986: Axel Lind Kulturfonden overrækker Ørnereservatet prisen "*Riddere af Ørneriget*".

Udsnit af besøgende på Ørnereservatet under en forevisning med publikumsrekord i juli 1993. 1300 gæster kom ind – 200 måtte afvises pga. pladsmangel.

20 års hovedbegivenheder

1989: Handelsbanken sammen med Den Danske Bank afholder en landsudstilling om Ørnereservatet. Udstillingen løber over to år i perioden 1989-1991.

1990: En ny udstillingshal indvies i forbindelse med Ørnereservatets 10 års jubilæum.

1990: Den verdensberømte russiske pianist Nina Kavtaradze afholder koncert i de nye udstillingshaller.

1990: Axel Lind Kulturfonden overrækker Ørnereservatet endnu en pris i forbindelse 10 års jubilæet.

1990: Ørnedronningen *Margrethe* kommer til verden på Ørnereservatet den 26. april.

1992: Ørnereservatet tildeles *Årets Pris* af Hirtshals Kommune ved en ceremoni på rådhuset.

1992: Det foreløbige rekordbesøgstal for en sæson på Ørnereservatet: 75.000 besøgende. Enkelte forevisninger samler mellem 1000 og 1300 mennesker.

1992: Ørnereservatet får ZOO-status.

1993: Ørnereservatet kommer på regeringsplan. Folketingets Miljø- og Planlægningsudvalg kommer på besøg i forbindelse med udarbejdelsen af en ny jagtlov.

1993: Ørnereservatet vinder en principiel retssag over Jægerforbundet i den såkaldte *Fyns Forum-sag* og får tildelt en stor erstatning.

1994: Ørnereservatet kommer ind under den nye lov om Jagt- og Vildtforvaltning.

1996: Ørnedronningen *Margrethe* flyver op i rekordhøjder under en forevisning og forsvinder i skyerne 2000 meter over publikums hoveder.

1997: Der bliver for første gang afholdt falkonerkursus på Ørnereservatet – med stor succes.

1998: Ørnekongen *Nøkke* fylder 30 år. Han dør desværre samme år af uforklarlige årsager – i sin bedste alder.

1998: Ambassadører fra 80 lande besøger Ørnereservatet. Det er anden gang Udenrigsministeriet udvælger Ørnereservatet som turistmål for en stor samlet delegation af ambassadører fra hele verden.

1999: Årets forevisninger byder på en sensation: Tre havørne flyver samtidigt.

1999: Den åndelige leder; shaman og medicinmand for den amerikanske indianerstamme Muskogee Creek Indians; *Bear Heart* besøger Ørnereservatet.

2000: Ørnereservatet kan fejre sit 20 års jubilæum.

Et liv med rovfugle

*Irene og Frank Wenzel
med kongeørnen Rhina.
(Foto Karin Sørensen).*

Portræt af Ørnereservatets grundlæggere

af Karin Sørensen

Da Irene og Frank Wenzel flyttede med tre børn, hunde, ørne og falke til det nordligste og barskeste af Vendsyssel fra den blidere natur i Nordsjælland var det muligvis skrevet i stjernerne, at dette skulle blive startskuddet til Ørnereservatet.

Familien Wenzels liv har nemlig altid været levet i pagt med natur og rovfugle. Og lige så længe har det været et stort ønske at formidle kendskabet til og respekten for rovfuglene til så mange som muligt.

For Frank Wenzel har fascinationen af rovfuglene bestemt hans livsbane lige fra barnsben. Det var en lidenskab, som gjorde, at han praktisk taget boede i skovene i sine teenageår, hvor han fulgte fuglene på tættest hold. Og inden han var fyldt 20 førte interessen til udgivelsen af hans første bog, hvor han både skrev tekst og illustrerede med sine egne fotos.

Endnu mens han var fotografelev på Berlingske Tidende, fik den 19-årige Frank Wenzel den store opgave at illustrere datidens mest omfattende værk: *Nordens Fugle i Farver*. Som værkets hovedfoto blev det til mere end 600 fotos af alle

Skandinaviens fugle. Siden har han forfattet og illustreret 11 bøger og produceret et tilsvarende antal kortfilm, som har været brugt flittigt i undervisningen på landets skoler. I 1966 blev filmen *Gøgen* kåret til Årets Film på Europarådets filmfestival i Venedig.

Da frøken Irene Troldegaard giftede sig med Frank Wenzel i 1961, fik hun ørne og falke i tilgift. Siden kom der også to sønner i reden; Jacob og Peter, samt en datter; Edith, som fører familietraditionen videre på sin Fredensborg Falkonergård i Nordsjælland.

Sammen skabte parret et fristed for nogle af verdens mest truede rovfugle og lagde dermed grunden til *Arresø Naturcenter*. Herfra drev Irene og Frank Wenzel foredragsvirksomhed og naturfilmsproduktion i mange år.

Det var faktisk seriøse overvejelser om at immigrere til Canada, som i begyndelsen af 1970'erne bragte familien til Vendsyssel. For i stedet for bjælkehytten i Rocky Mountains faldt de over en gård i de øde klitlandske ved Tuen mellem Tversted og Ålbæk. Og det skulle vise sig, at rammerne var ideelle for et *Ørnereservat* under den høje himmel i Vendsyssel.

Det saudiarabiske kongehus – hvor der, som i alle gamle kulturer, er en ældgammel og meget levende tradition for falkejagt – viste i 1979 sin påskønnelse og respekt for Irene og Frank Wenzels store indsats for oplysningen om rovfuglenes liv og kultur. Kong Khaled overrakte parret

en flot donation, som gjorde det muligt at virkeliggøre drømmen om at formidle kendskabet til de fascinerende rovfugle til flest muligt.

Ørnereservatet slog portene op i 1980. Fra begyndelsen var det uden sidestykke i Norden, for ingen andre steder kan man komme de meget menneskesky rovfugle på nært hold, se dem blive fodret og flyve frit tæt hen over hovederne på publikum.

Det fornemmeste formål med Ørnereservatet ser Irene og Frank Wenzel som dét at lære publikum at beundre og forstå rovfuglene – fordi dét dybest set er det vigtigste redskab i beskyttelsen af fuglene på deres naturlige levesteder.

Drivkraften bag Ørnereservatet er den store kærlighed til de enestående rovfugle. Og kærlighed og tålmodighed er da også det eneste, som kan føre til, at Frank Wenzel overhovedet kan omgås med endsige træne de store ørne – og få dem til at acceptere publikum. Til syvende og sidst vil det alligevel altid være fuglene, som bestemmer programmet alt efter temperament og humør.

Men netop rovfuglenes selvstændighed og særlige væsen er en herlig og uudværlig del af et liv med rovfugle. Og Irene og Frank Wenzel ser det som en livsdrøm, der er gået i opfyldelse, når de betragter deres Ørnereservat. Her er de i stand til at kombinere kærligheden til rovfuglene med formidling af oplysninger og naturbevågenhed og derved komme dyrene – og i sidste ende mennesket – til gode.

Falkoneriet efter den nye jagtlov

af Edith Wenzel

I 1994 trådte en nyrevideret jagtlov i kraft i Danmark. På mange områder var der kun ganske få forandringer i forhold til den gamle lov. Eet område havde dog påkaldt sig særlig stor opmærksomhed under forarbejderne, og det var, hvorvidt falkejagten igen skulle kunne genindføres i Danmark, således at Danmark blev ligestillet med andre europæiske lande.

Efter at høringsrunden for interessegrupperne var overstået, og deres indlæg var sendt til Miljøministeriet – som nu har med jagtlov og vildtforvaltning at gøre – skulle embedsmænd sammen med den konservative miljøminister Per Stig Møller tage stilling til bl.a. falkejagtsspørgsmålet. Debatten op til Miljøministeriets endelige fremlæggelse i Folketinget havde været præget af en hel del polemik. Dansk Ornitologisk Forening havde forinden arrangeret sig sammen med andre store organisationer, bl.a. Danmarks Jægerforbund, for at få falkejagt og hold af rovfugle forbudt. For at fremme deres sag kom der ofte usaglige indlæg med f.eks. sammenligninger mellem falkejagt og hane-kamp.

Per Stig Møller må selvfølgelig til en vis grad have været under pres, idet det er store interesseorganisationer, der her er tale om. Men miljøministeren må have gennemskuet disse miljøorganisationers metoder og fundet deres argumenter for lette, for snart meldte Per Stig Møller ud til pressen, at han var indstillet på at tillade falkejagt – dog på betingelse af en streng kontrol af falkonerernes fugle, hvilket bl.a. indebar indsættelse af microchip og blodprøveudtagninger af alle falkoner-fugle.

Desværre for falkejagten skete der under færdiggørelsen af jagtloven et skæbnesvangert regeringsskifte med indsættelse af en ny miljøminister, nemlig den socialdemokratiske Svend Auken. Svend Auken var hurtigt til at sætte sit eget præg på jagt-

loven, og da hans holdning var, at denne "middelalderjagt" ikke hørte hjemme i den moderne tidsalder, fik han hurtigt den forestående tilladelse til falkejagt fejlet af bordet. Den øvrige jagt er stadig tilladt, og de traditionelle jægere må stadig hvert år skyde henved 3,5 millioner stykker vildt, som hovedsagelig består af fugle. Det kan i den forbindelse undre, hvordan jægere og ornitologer her har fundet sammen. – Man kunne måske have ønsket, at ornitologerne i stedet havde prøvet at forhindre, at ca. 1 million fugle i dag flyver rundt anskudte og med hagl i kroppen.

I den ny jagtlov blev det forbudt at holde de fleste europæiske rovfuglearter, medmindre man havde dem inden jagtlovens ikrafttræden. Samtidig blev der lukket af for enhver mulighed for at få dispensation

nogle af medlemmerne fra Dansk Ornitologisk Forening sikkert havde håbet på netop dette.

Interessen for udøvelsen af falkonersporten har aldrig været så stor. I de sidste par hundrede år har der aldrig været så mange danskere, som dyrker denne sport som nu – dog har de til gode at opnå prikken over i'et; nemlig at lade deres rovfugle jage på lige fod med de traditionelle jægere.

Antallet af falkonerernes rovfugle er selvfølgelig steget sammen med de mange nye falkonerer, der kommer til. Men da de nystartede falkonerer ikke har tilladelse til at anskaffe sig europæiske arter, har det været nødvendigt at importere eksotiske arter fra Amerika og Asien.

Der bliver givet flyveforevisninger i enhver afkrog og på ethvert middelaldermarked. Mennesker, der ikke tidligere har set denne form for husdyrhold, bliver fascineret med det samme. Dels på grund af den enorme frihed, rovfuglen har sammen med falkoneren, og dels fordi det er et meget smukt samarbejde, der foregår mellem fugl og menneske. Der er en særlig forståelse tilstede mellem rovfugl og falkoner, som vi mennesker næsten ikke kender til med andre dyr.

Frank Wenzel med den engelske falkoner Charlotte Hill og tre jagtfalkeunger fra 1999; Umm, Hera og Reikja. Der er stor yngleaktivitet på Ørnereservatet, og jagtfalkeungerne er kun et udvalgt af en sæsons rovfugleunger på Ørnereservatet. Hele 4 kongeørnehunner lå på æg i 1999 – dog uden, at der blev udklækket unger denne gang. Måske har hannerne ikke været helt gamle eller ynglemodne nok – men der er grund til at håbe på, at det i fremtiden nok skal lykkes atter at opleve kongeørneunger på Ørnereservatet.

til at gå på jagt med rovfugle. Disse nye regler havde til hensigt at få falkonersporten til at uddø helt i Danmark.

Har de strenge regler så mindsket interessen for den gamle sport, og er den her ved årtusindskiftet ved at forsvinde? Nej... interessen for falkonersporten er på ingen måde dalende, selvom Svend Auken og

Berkutsji – Asiens ørnejægere

af Edith Wenzel

*En berkutsji på hest og med kongeørn
– klar til jagt.*

*Berkutsjiens karakteristiske hue er lavet af
den fine pels fra en ulv, som hans kon-
geørn har taget.*

Ørne som kongeørn, kejserørn og russisk steppeørn har været brugt af mennesket til jagt i årtusinder, men specielt kongeørnen må betegnes som en af de klassiske falkonerrovfugle. Dog har jagt med ørne aldrig vundet samme popularitet i Vesteuropa, som det er tilfældet på Asiens stepper, hvor jagt med rovfugle har været kendt i mere end 4.000 år.

Kongeørnen har en vægt på 3-6 kg og et vingefang på mellem 2 og 2 1/2 meter. Flere ørnearter er større end kongeørnen, men kongeørnen må betegnes som storvildtjægeren blandt rovfuglene. Det er formentlig netop denne egenskab, som har gjort denne ørneart til den absolut mest populære til jagt. Når der jages med kongeørnen, er hare, kanin, ræv rådyr og gazeller bytte, men når Asiens nomadefolk jager, kan ulv og endda sneleopard også blive kongeørnens fangst.

Selvom ørne ikke har været benyttet til jagt i nævneværdig grad i Europa, har det dog ikke skortet på anvendelsen af ørne til nationalsymboler. Flere syd- og østeuropæiske lande har gennem tiden benyttet ørne i flag eller våbenskjold. Mest kendt er den tyske kejserørn, den russiske ørn og den polske. Der hersker ingen tvivl om, at der i alle tilfælde er tale om kongeørnen, idet dens mod overgår alle andre rovfugles.

I Kirgisien, som ligger mellem Kina og det tidligere USSR, er det tradition, at først når falkoneren nærmer sig de 60 år, er han værdig til at blive en ægte berkutsji (ørnejæger). Kirgiserne har været nomadefolk i årtusinder. Dette folk har levet af at rejse fra det ene græsningssted til det andet op eller ned ad bjergene afhængig af vejr og årstid. Altid rejser disse mennesker sammen med tusinder af får og geder, hvorfra kød, mælk og ulden danner grundlag for livets opretholdelse. Heste og kameler er selvfølgelig også helt uundværlige som bære- og ridedyr. Kirgiserne bor i run-

de, hvide, vævede og meget rummelige telte, hvor ørnene selvfølgelig også bor – helt oppe på de øverste teltstænger har ørnen sit hvilested om natten i familiens skød.

Når ræve og ulvebestanden begynder at blive et problem for de mange husdyr – eller når der er brug for fint pelsværk til de karakteristiske huer – gøres der klar til jagt. Kongeørnen (helst en hunørn) tages ud fra teltet, får hættten på hovedet og hest og hunde gøres klar til jagten. Ørnejægeren kan ride i timevis, inden en ræv eller ulv dukker op.

Nu er falkoneren placeret højt oppe på en bakke eller bjergtop for at kunne overskue terrænet, og herfra kan ørnen sendes afsted til det sted, hvor hundene i mellemtiden har opsnuset ræve eller ulve. Når byttet kommer til syne, fjernes hættten. Ørnen får et par sekunder til at vænne sig til udsigten og ikke mindst til at få øje på byttet. Herefter kastes ørnen ud. Ørnen har fordel af god højde. Hvis ørnen får held til at indhente og gribe byttet, kommer den farlige del for ørnen. Den rette taktik og en portion gode erfaringer er en stor fordel for rovfuglen. Når de lidt mere farlige byttedyrs skal jages, files de op til 10 cm lange klør syllespidse for at hjælpe ørnen.

Ved en vellykket jagt griber ørnen med en fanger (fod) omkring rævens eller ulvens snude, og den anden fanger holder fast i hovedet eller struben. Det er uhyre vigtigt for ørnen at fange byttet på netop denne måde. I de tilfælde, hvor det går anderledes, risikerer ørnen at få en lang

kamp med rovdyrets tænder. Gøres det rigtigt, har ørnen låst ulvens kæber sammen, og det er umuligt for rovdyret at bide fra sig. Berkutsjien (ørnejægeren) har fulgt hvert sekund af jagten fra sit udkigspunkt og kan nu skynde sig at komme ørnen til hjælp. Falkoneren skærer straks struben over på byttet, og herefter får ørnen sin belønning (et stykke fåre- eller hestekød) fra tasken. Imens ørnen æder, lempes ørnens klør ud af den fine rovdyrpels. Skindet flås af dyret og bringes i sikkerhed i saddeltasken.

Ulve, ræve og sneleoparder har igennem tiderne været en stor plage for nomadernes flokke af får og geder, og derfor forsøger kirgiserne med hjælp fra kongeørnen at holde rovdyr på afstand af de fritløbende husdyr, som ofte færdes på adskillige kvadratkilometer store græsningsområder.

I Sovjetunionens og kommunismens storhedstid tvangsforflyttede staten mange nomadefolk ind i byerne. I store boligkomplekser skulle nomadefolket indstille sig på at leve som fabriksarbejdere. Mange af disse naturmennesker har haft svært ved at klare denne omvæltning og er endt som alkoholikere og nedslidte arbejdere langt fra den levevis, som i årtusinder har været grundlaget for dette folks liv. Denne omvæltning har ikke alene resulteret i, at kun ganske få mennesker nu ernærer sig af steppelivets overflod og rige græsgange. Også årtusinders tradition for jagt med rovfugle vil forsvinde sammen med nomadelivet.

En shaman i ørnens verden

af Karin Sørensen

Bear Heart med jagtfalken Sultana, som han fik en helt speciel kontakt med.

Den nordamerikanske shaman og medicinmand *Bear Heart* berigede Ørnereservatet med et besøg i eftersommeren 1999. Den 81-årige Bear Heart er fuldblods indianer af Muskogee Creek stammen og født i Oklahoma – oprindeligt et indiansk ord, som betyder den røde mands land – i 1918. Nokus Feke Ematha Tustanaki er Bear Hearts indianske navn for Bjørne Hjerte, og desuden bærer han det borgerlige navn Marcellus Williams. Han er kendt i hele verden for bogen; *The Wind is my Mother* (1996), som rummer den medrivende livshistorie og livsfilosofi bag en af denne verdens sidste ægte medicinmænd. Bogen, som udkom på dansk på forlaget Aschehoug i 1998, er udgivet i tyve lande, men Danmark er det land ud over USA, hvor der er solgt flest eksemplarer. Derfor har Bear Heart mange beundrere i Danmark, og netop disse førte til, at han besøgte landet i 1999. Men det var muligheden for at se et af indianernes hellige dyr – ørnen – i øjnene, der trak Bear Heart til Ørnereservatet. Han fik nemlig snart nys om, at der her i landet lå "et sted med ørne", og det måtte han absolut se.

Ørnen har en ganske særlig betydning i den indianske kultur, som bærer af særlige styrker og egenskaber. Dette afspejler sig for eksempel i shamanens brug af ørnefjer til en slags fjer-healing. Han stryger den svækkede krop med en ørnefjer og overfører derved ørnens styrke og harmoni til et sygt eller sorgfuldt menneske. Og hvem kender ikke høvdingens traditionelle hovedprydelse, som er

bygget op af snesevis af ørnefjer som tegn på høvdingens position og styrke. Det kræver nemlig et særligt mod – og en høvding – at gøre sig fortjent til at smykke sig med den værdighed, som ørnefjer symboliserer.

Indianerne – som med tiden har fået anerkendt en del af deres indfødsret i USA – har fået tilkendt ejendomsretten til alle

de ørnefjer, som bliver fundet i Nordamerika, fordi de har denne hellige status i indianerkulturen. Det samme gælder en speciel velduftende græs- eller siv-art med naturlig vanillearoma – *sweet grass* – samt hvid salvie, som også har en hellig betydning. Sammen med ørnefjer er disse naturgaver altså fredede, og af samme grund er det næsten umuligt at opdrive ørnefjer i USA.

Det var dog ikke ørnefjer, som Bear Heart kom til Ørnereservatet for at se. For ham var det tydeligvis selve nærværet med de store ørne, som var værdifuldt. Han var en taknemmelig tilskuer, mens Ørnereservatets ørne boltrede sig i luften lige over ham eller satte sig på jorden foran ham, så tæt på, at de kunne se indianeren direkte i de kulsorte øjne.

Hvem ved, om ikke ørnene har fundet mødet med Bear Heart lige så interessant. Det er i hvert tilfælde sjældent, at der har været så karismatisk en personlighed på besøg på Ørnereservatet. Bear Heart var et opsigtsvækkende og eksotisk indslag i den danske sensommeridyl med sit lange, ravnsorte hår under en vaskeægte cowboyhat – og solbrillerne, som ikke

helt kunne skjule de smilende sorte øjne i det venlige og levende ansigt - fyldt med de furer og smilerynker, som et langt, skæbnetungt liv giver.

Mens Bear Heart betragtede ørnene fortalte han om sine egne oplevelser med ørne. Hvordan han havde iagttaget dem gennem hele sit liv. Hvordan han havde beundret ørnen, når den dykkede ned gennem skyerne. Og hvordan han havde bidt mærke i, at ørnen altid fløj mod vinden. Det ledte ham til at fortælle om sine mange rejser gennem staterne. Bear Heart er sit folks shaman – åndelige leder. Han rejser rundt for at holde sammen på sit folk. Og for at vise den moderne verden, at den enkle visdom – som indianernes – kan bibringe spirituel og

psykisk balance til det komplicerede og kaotiske moderne liv.

Inden Bear Heart forlod Ørnereservatet med sit lille følge, mødte han *Sultana*. Hun er en af ørnereservatets dejlige jagt-falke, og hun betog fuldstændig den gamle medicinmand. Sultana fløj ned og satte sig på Bear Hearts arm, og dér begyndte hun at "snakke" med ham med sine fredsommelige, hæse rovfugleskrig. Bear Heart svarede ved at begynde at synge til hende – på den karakteristiske indianske måde. Sultana faldt helt til ro og lyttede meget interesseret. Det var betagende at overvære den særegne kontakt imellem indianeren og rovfuglen. Ørnereservatet siger tak for et spændende besøg. – Med Bear Hearts eget udtryk hedder det: *Mah-doh!*

Ørnereservatets baggrund

Ørnereservatet blev i 1980 funderet på mange års erfaring med oplysnings- og fredningsarbejde bl.a. i vores tidligere virksomhed *Arresø Naturcenter* i Nord-sjælland. Vi har et indgående kendskab til falke og ørne efter mere end 40 år med rovfuglene, og deraf opstod ønsket om at udbrede dette kendskab til naturinteresserede på en skånsom måde for de menneskesky fugle.

De sjældne rovfugle er nemlig i stigende grad blevet samlerobjekter i moderne naturinteresseredes notesbøger, men den belastende aktivitet, som denne interesse har skabt omkring de følsomme fugles tilholdssteder, har desværre ofte været skyld i, at yngle- og trækfugle er skræmt væk. Et eksempel er havørnen, som i flere omgange har forsøgt at genetablere sig som ynglefugl i Danmark: I 1970'erne fik dette forsøg en brat afslutning, da ornitologer ikke viste den fornødne respekt og hensynsfuldhed overfor havørnen og dens tilholdssted.

I 1990'erne oplevede vi det glædelige, at ørnene igen vovede forsøget. Danmark består næsten udelukkende af tæt bebyggelse og kulturlandskab, så de få områder, hvor de store ørne kan leve, tåler ikke den nedtrampning og belejring af naturinteresserede, som vi har set i tidligere tilfælde. Vi skal lade havørnen få den fred, den behøver for at etablere sig og håbe på det bedste – inklusive, at ornitologerne har taget ved lære af deres fejltagelser.

Havørnehistorien fra 1970'erne var den indirekte årsag til, at Ørnereservatet slog portene op. Viden og respekt er den bedste vej til at bevare naturen, så det drejede sig om at give interesserede denne viden og respekt uden at stresser fuglene. Den tilsyneladende umulige opgave – at få nogle af verdens mest sky fugle til at acceptere et publikum – lykkedes ved at etablere det rette miljø. Høje udsigtstræer i et åbent og uforstyrret landskab er vigtigt, men grundlæggende handlede det om at vinde ørnernes fortrolighed ved, at reservatets gæster kun kommer på faste tidspunkter og på bestemte, afgrænsede områder i deres territorium. Situationen er her nemlig den omvendte; at rovfuglene flyver frit, mens de besøgende er henvist til et afgrænset areal. Stedet tilhører altså ørnene og falke, og de betragter bygningerne og området som deres naturlige territorium, hvor de yngler og føler sig trygge.

Ørnereservatet er det eneste sted i Skandinavien, hvor naturinteresserede tilbydes muligheden for at opleve de sjældne rovfugle på tæt hold og lære dem at kende i deres rette omgivelser – uden risiko for at skade og forstyrre fuglenes adfærd.

Der Adlerwelt – Hintergrundinformationen

Der Adlerwelt wurde 1980 eingerichtet und verfügt so über langjährige Erfahrungen im Bereich Information und Naturschutz. Nach mehr als 40jähriger Arbeit mit Greifvögeln haben wir eingehende Kenntnisse über Falken und Adler gewinnen können, und so entstand der Wunsch, dieses Wissen an Naturinteressierte weiterzugeben – unter größtmöglicher Rücksichtnahme auf die menschenscheuen Vögel.

Die seltenen Greifvögel sind in freier Wildbahn nämlich begehrte Schauobjekte neugieriger "Naturliebhaber", die alles live erleben wollen. Diese Art von Naturtourismus hat dazu geführt, daß die Aufenthaltsplätze der sensiblen Vögel stark beeinträchtigt wurden, und leider oft auch dazu, daß die Brut und auch die Zugvögel vertrieben wurden. Der Seeadler, der mehrere Male versucht hat, wieder in Dänemark zu brüten, ist hierfür ein Beispiel. Diese Versuche fanden in den 1970er Jahren ein jähes Ende, als Ornithologen nicht den gebotenen Respekt und die Rücksichtnahme gegenüber dem Seeadler und seinem Revier walten ließen.

In den 1990er Jahren erlebten wir zu unserer aller Freude, daß die Adler wieder einen Versuch wagten. Dänemark besteht fast ausschließlich aus dichter Bebauung und Kulturlandschaft. Die wenigen Gebiete, in denen die großen Adler leben könnten, vertragen das Niedertrampeln der Vegetation und die Belagerung durch Naturinteressierte, wie wir sie früher erleben konnten, nicht. Wir müssen dem Seeadler den Frieden lassen, den er braucht, um sich niederzulassen, und hoffen das Beste – wozu auch gehört, daß die Ornithologen aus ihren Fehlern gelernt haben.

Die Seeadler-Affäre der 1970er Jahren war auch der indirekte Anlaß dafür, daß die Adlerwelt hier eingerichtet wurde. Der beste Weg zur Erhaltung der Natur sind Wissen und Achtung. Also muß es darum gehen, den Interessierten das zu vermitteln, ohne dabei die Vögel zu beeinträchtigen. Die offenbar unmögliche Aufgabe, einigen der scheuesten Vögel der Welt beizubringen, ein Publikum zu "ertragen", gelang uns durch die Schaffung der richtigen Bedingungen. Hohe Aussichtsbäume in offener ungestörter Landschaft sind wichtig – aber grundsätzlich ging es darum, das Vertrauen der Adler dadurch zu gewinnen, daß die Besucher des Reservates nur zu festen Zeiten kommen und sich in bestimmten, abgegrenzten Bereichen des Geländes aufhalten. Hier ist die Situation nämlich umgekehrt: Die Greifvögel fliegen frei umher, während sich die Besucher nur in einem begrenzten Bereich aufhalten dürfen. Dieser Ort gehört also den Adlern und Falken, und sie sehen die Gebäude und das Gelände als ihr natürliches Revier an, in dem sie brüten können und sich geborgen fühlen.

Der Adlerwelt ist der einzige Ort in Skandinavien, wo Naturinteressierten die Möglichkeit geboten wird, die seltenen Greifvögel aus nächster Nähe zu erleben und sie in der ihnen gemäßen Umgebung zu beobachten, ohne daß die Gefahr besteht, das Verhalten der Vögel zu beeinträchtigen und ihnen so Schaden zuzufügen.

Background for the Eagle World

The Eagle World was founded in 1980, based on many years' experience with education and conservation. With more than 40 years' experience with birds of prey, we had become thoroughly familiar with falcons and eagles, and, therefore, wished to share this knowledge with nature-lovers in a way that would disturb these shy birds as little as possible.

These rare birds of prey have become increasingly popular in the notebooks of nature-loving collectors. Unfortunately, the stress created by this interest in and around the habitats of these sensitive birds has often frightened away breeding and migratory birds. One example of this is the white-tailed eagle which has attempted to re-establish itself as a breeding bird in Denmark several times. In the 1970s, such an attempt came to an abrupt halt when ornithologists failed to show the necessary respect and consideration to the white-tailed eagle and its habitats.

In the 1990s, it has been our pleasure to see the eagles venture another try. Denmark consists almost entirely of built-up areas and cultural landscape, so the few areas suitable for these large eagles to live do not tolerate being trampled down and besieged by nature-lovers, as has been the case on previous occasions. We must let the white-tailed eagle have the peace it needs to establish itself and then hope for the best – and also that ornithologists have learned from their past mistakes.

Indirectly, it was the story of the white-tailed eagle in the 1970s that led to the opening of the Eagle World. Knowledge and respect are the keys to protecting nature, so it was a question of demonstrating this to an interested public without causing stress to the birds. By providing the right environment the apparently impossible task of getting one of the world's shyest birds to accept an audience has succeeded. High trees, offering a fine view of the open and peaceful landscape is important, but, most important of all was winning the confidence of the eagles by allowing visitors into the sanctuary only at fixed times and in specified, limited areas within their territory. This is a reverse situation, in that the birds of prey are free to fly as they wish, whilst the visitors are restrained to a limited area. The place belongs to the eagles and falcons, and they consider the buildings and the grounds as their natural territory, where they can breed and feel safe.

The Eagle World is the only place in Scandinavia where nature-lovers have the opportunity of watching and getting acquainted with these rare birds of prey at close hand in their natural element – without risk of damaging or disturbing the behaviour of these birds.

Ørnereservatet har åben 1 time før det egentlige program starter, og her har man lejlighed til at stifte bekendtskab med en sjælden udstilling med meterstore farvebilleder, som viser rovfuglens liv, ynglepleje og rovfuglene med byttedyr.

Foruden den biologiske del af udstillingen er der også en kulturhistorisk afdeling, som viser træk fra falkejagts historie. Her er bl.a. billeder fra Lunds Domkirke i Sverige og kalkmalerier fra danske kirker, der viser jagtscener, og flere billeder fra den tysk/romerske kejser Friedrich II, der allerede i det 13. årh. skrev det første videnskabelige værk: *De Arte Venandi Cum Avibus* fra 1240; *Kunsten at jage med rovfugle*, som nu opbevares i Vatikanet i Rom.

I det indledende foredrag lægges der specielt vægt på den betydning, rovfuglene har haft i Norden, hvor der lige fra vikingetiden år 800 - 1100 har været udøvet jagt med rovfugle, og hvor specielt ørnen og høgen var vikingehøvdingens eller kongens jagtkammerat.

Et bevis for den store betydning, rovfuglene har haft i Norden, ses bl.a. på flere runesten i Sverige.

Der findes også en udstilling, som viser falkonerrekvisitter og jagtudstyr, som anvendes i forbindelse med falkejagten – bl.a. handsker, hætter, bjælder og falkeklokke (fjerspil).

Programmets egentlige start foregår præcis på det angivne klokkeslæt, hvor de enkelte rovfugle, som indgår i programmet, bliver præsenteret. Forevisningen starter med falke og i hovedtræk gennemgås de biologiske kendetegn. Der orienteres om falketanden, falkens mørke øjne og dens specielle jagtflugt, når den styrtdykker fra stor højde med en fart på 300 km/t for at gribe sit bytte. Falkene dræber deres bytte ved at bide nakken over på det. Vandrefalken jager byttedyr lige fra store og drosler til ænder og fasaner, men kragefugle og agerhøns er også yndede bytteobjekter.

Jagtfalken er den hurtigste fugl, når det drejer sig om at flyve i horisontal flugt. Her kan den opnå en hastighed op til 130 km/t. Jagtfalken vejer fra 1200 - 2000 g. Hunnerne er størst og har et vingefang på 1,5 meter. Vandrefalken vejer ca. det halve og har et vingefang på godt 1 meter.

Falkene bygger ikke selv nogen rede, men bosætter sig gerne i en forladt ravnerede eller en forladt rovfuglerede. De kan også have deres rede i en klippehylde, hvor de skraber en redefordybning i sandet.

Efter indledningen, hvor publikum har haft lejlighed til at se særlige kendetegn og opleve nærkontakten med de enkelte rovfugle, vil man som et højdepunkt se rovfuglene blive flyvetrænet i det fri. – Her ser man falkens enestående flyvefærdighed og jagtteknik blive udført lige over publikums hoveder.

Men uanset hvor godt samarbejdet eller træningen ser ud til at foregå mellem falken og falkoneren, så er det i sidste ende rovfuglen, der alene bestemmer, hvad der skal ske. Forevisningen sker på rovfuglens betingelser, og det betyder, at der kan komme uforudsete situationer, så det bliver nødvendigt at improvisere eller ændre programmet.

I de fleste tilfælde er publikum meget forstående og ser det som en ekstra oplevelse, hvor det hele er mere afvekslende og spændende.

Efter falkeprogrammet vil de store ørne blive præsenteret. Her lægger Ørnereservatet specielt vægt på at vise kongeørn og havørn, som er de største og mest imponerende blandt de nordiske rovfugle.

Kongeørnen har et vingefang fra 2 til 2,5 meter. Vægten varierer fra 3 - 7 kg. Her gælder det som med de fleste andre rovfugle, at hunnen er langt den største. De unge kongeørne kendes på det hvide felt ved haleroden og under vingerne. Først når de unge ørne er blevet 6 år gamle, har de fået den voksne fugls yngledragt uden de hvide aftegninger. Samtidig er de blevet kønsmodne. I flugten vil man bemærke kongeørnens relativt smalle vinger og den lange hale.

Man ser, at kongeørnen har en meget stærk fod med lange kløer, som den bruger til at dræbe sit bytte med. Kongeørnen jager byttedyr i næsten alle størrelser, både fuglevildt og pattedyr som harer. Men det, som først og fremmest kendetegner kongeørnen, er dens jagtmod, idet den ikke går af vejen for at jage både ræve, ulve og sneleoparder. Den er storvildtjægeren blandt rovfuglene. Kongeørnen er enormt menneskesky og lever ofte i utilgængelige fjeldområder, hvor den ofte har sin rede i 1000 meters højde på en klippehylde.

Havørnen, som er den anden af de store ørne, man får at se, er selve symbolet på Ørnereservatet. Den var med fra starten og har i snart 30 år betragtet naturen omkring reservatet som sit eget territorium, og den har bygget flere reder i de fritstående træer. Igennem årene er der kommet flere havørneunger til verden på Ørnereservatet.

Havørnene demonstrerer deres fremragende flyveevne og jagtteknik tæt på publikum. Man ser ørnen gribe efter føden i vandet, og ofte sætter den sig i ørnetræet eller i reden for at æde sit måltid.

Havørnens vægt varierer også meget. Hannerne vejer omkring 4 - 5 kg. og de største hunner kan nå en vægt på over 7 kg. Havørnen lever især af fisk og fuglevildt og er trods sin tunge bygning en behændig flyver. Vingefanget kan for denne ørn blive helt op til 3 meter.

Havørnen har levet i Danmark fra den sene istid, men bestanden blev udryddet i begyndelsen af dette århundrede. På samme måde som mange andre rovfuglearter måtte ørne vige for menneskenes uhammede rovdrift på naturen. Nu er havørnen vendt tilbage til Danmark, og vi kan kun håbe, at fremtiden byder på bedre betingelser for rovfuglene.

Den store naturoplevelse, som alle vil opleve på Ørnereservatet, er at få rovfuglene på tæt hold og lære dem at kende. Andre vil måske som os, der kender og træner fuglene, også opleve det som et drømmesynd at se falken eller ørnen stige op i stor højde for at forene sig med naturen i det grænseløse luft- rum. Det er her friheden mærkes og hengivenheden til rovfuglen er størst.

Irene og Frank Wenzel

Segl fra Kong Knud II
(Hellig Knud) 21. maj 1086
– viser falkejagts betydning i Danmarkshistorien.

Die Adlerwelt öffnet 1 Stunde vor Beginn des eigentlichen Vorführprogramms, und in dieser Stunde hat man Gelegenheit, sich eine seltene Ausstellung anzusehen, die über das Leben der Greifvögel, deren Brutpflege und deren Beutetiere berichtet.

Neben dem biologischen Teil der Ausstellung gibt es auch eine kulturhistorische Abteilung, in der Bilder über die Geschichte der Beizjagd zu sehen sind. Hier gibt es u.a. Bilder aus der Domkirche zu Lund in Schweden und Bilder von Fresken aus dänischen Kirchen, die Jagdszenen aus dem 14. Jahrhundert darstellen, sowie mehrere Bilder von dem deutsch-römischen Kaiser Friedrich II., der bereits Mitte des 13. Jahrhunderts unter dem Titel "Von der Kunst mit Greifvögeln zu jagen" (de arte venandi cum avibus) das erste wissenschaftliche Werk über die Beizjagd schrieb, dessen Originalschrift heute im Vatikan aufbewahrt wird.

Im einleitenden Vortrag wird besonders hervorgehoben, welche Bedeutung die Greifvögel in Skandinavien hatten, wo sie nachweislich seit der frühen Wikingerzeit im 6. Jh. zur Jagd benutzt wurden. Besonders Adler und Habicht gehörten zu den bevorzugten Jagdkameraden der Könige oder Wikingerhäuptlinge.

Ein Beweis für die große Bedeutung, die den Greifvögeln im Norden eingeräumt wurde, ist u.a. auf mehreren Runensteinen in Schweden zu sehen.

Es gibt auch eine Ausstellung, in der Falkner-Requisiten und Jagdausrüstungen zu sehen sind, die im Zusammenhang mit der Beizjagd verwendet werden, wie z.B. Handschuhe, Hauben, Bellen und das Federspiel.

Das Programm beginnt pünktlich zum angegebenen Zeitpunkt mit der Vorstellung der einzelnen Greifvögel, die bei der Vorführung mitwirken. Die Vorführung beginnt mit dem Falken, der zunächst in seinen biologischen Grundkennzeichen vorgestellt wird. Es wird berichtet über den Falkenzahn, über das dunkle Auge des Falken und über dessen speziellen Jagdflug, bei dem er aus großer Höhe mit einer Geschwindigkeit von 300 km/std im Sturzflug auf seine Beute zurast. Die Falken töten ihre Beute blitzschnell, indem sie den Nacken der Beutetiere durchbeißen. Wanderfalken jagen Beutetiere von Staren und Drosseln bis hin zu Enten und Fasanen, aber auch Krähenvögel und Rebhühner sind beliebte Beutetiere.

Der Gerfalke ist der schnellste Vogel, wenn es sich um den Horizontalflug handelt. Hier erreicht er eine Geschwindigkeit von bis zu 130 km/std. Das Gewicht der Gerfalken variiert von 1,2

bis 2,0 kg. Die Weibchen sind am größten und erreichen eine Flügelspannweite von 1,5 Metern. Wanderfalken wiegen ca. die Hälfte und erreichen eine Flügelspannweite von gut einem Meter.

Falken bauen keine eigenen Nester, benutzen aber gerne verlassene Rabennester oder aufgegebene Horste von anderen Greifvögeln. Sie nisten aber auch auf Felsvorsprüngen, wo sie eine Nistvertiefung in den Sand schaben.

Nach dieser Einleitung, bei der das Publikum Gelegenheit hatte, sich die einzelnen Greifvögel und deren charakteristische Kennzeichen aus der Nähe anzusehen, kann man als Höhepunkt der Vorführung das freie Flugtraining der Vögel beobachten.

Hier sieht man, wie die Falken direkt über den Köpfen des Publikums ihre einzigartigen Flugfertigkeiten und Jagdtechniken ausführen.

Doch ungeachtet dessen, wie perfekt die Zusammenarbeit oder das Training zwischen den Falken und dem Falkner auch aussehen mag, so ist es letzten Endes der Greifvogel, der allein bestimmt, was geschehen soll. Die Vorführung geschieht zu den Bedingungen der Greifvögel, und das bedeutet, daß unvorhersehbare Situationen eintreten können, die Improvisationen oder Änderungen des Programms erforderlich machen.

In den meisten Fällen zeigt das Publikum dafür Verständnis und betrachtet unvorhergesehene Ereignisse als ein zusätzliches Erlebnis, das dem Programm nur mehr Abwechslung und Spannung zuführt.

Nach der Vorführung der Falken werden die großen Adler präsentiert. Hier legt die Adlerwelt besonderen Wert darauf, den Steinadler und den Seeadler als die größten und imponierendsten Vertreter unter den skandinavischen Greifvögeln zu zeigen.

Man sieht, daß der Steinadler mächtige Krallen besitzt, die er dazu benutzt, um seine Beute zu töten. Zu den Beutetieren der Steinadler zählen sowohl Vögel als auch Säugetiere wie z.B. Hasen. Aber die Eigenschaft, die den Steinadler vor allem auszeichnet, ist sein Jagdmut, denn er geht weder Füchsen, Wölfen oder Schneeleoparden aus dem Weg. Der majestätische Vogel ist der Großwildjäger unter den Greifvögeln. Trotz seines Mutes bei der Jagd ist der Steinadler äußerst menschenscheu. Er lebt oft in unzugänglichen Gebirgsregionen, wo er seinen Horst in 1000 Meter Höhe auf einem Felsvorsprung anlegt.

Der Steinadler besitzt eine Flügelspannweite von 2 bis 2,5 Metern. Sein

Gewicht variiert von 3 bis 7 kg, und wie bei fast allen anderen Greifvögeln ist auch hier das Weibchen weitaus am größten. Die jungen Steinadler erkennt man an den weißen Feldern unter dem Schwanz und unter den Flügeln. Erst im fortpflanzungsfähigen Alter von 6 Jahren bekommen die Adler ihr endgültiges Federkleid ohne die weißen Markierungen. Bei den Flugvorführungen erkennt man die relativ schmalen Flügel und den langen Schwanz der Steinadler.

Ein anderer Vertreter der Gattung Adler, den man in der Adlerwelt zu sehen bekommt, ist der Seeadler, der auch als Symbol des Reservats fungiert. Der Seeadler war von Anfang an dabei. Seit 1980 betrachtet der Vogel die Landschaft um die Adlerwelt als sein Territorium, und in den freistehenden Bäume hat er mehrere Horste errichtet. Im Laufe der Jahre erblickten mehrere Seeadlerjunge im Reservat das Licht der Welt.

Die Seeadler demonstrieren ihre hervorragende Flug- und Jagdtechnik in unmittelbarer Nähe des Publikums. Man sieht, wie der Adler seine Beute im Wasser schlägt und sich anschließend auf dem Adlerbaum oder auf dem Horst niederläßt, um seine Beute zu verzehren.

Auch das Gewicht der Seeadler variiert stark. Die männlichen Vögel wiegen zwischen 4 und 5 kg, wohingegen die größten Weibchen bis zu 7 kg wiegen können. Die Seeadler, die trotz ihres kompakten Körperbaus gewandte Flieger sind, ernähren sich hauptsächlich von Fisch und Vogelwild. Dieser Greifvogel kann eine Flügelspannweite von bis zu 3 Metern erreichen.

Seeadler waren seit Ende der letzten Eiszeit in Dänemark zu Hause, doch der Bestand wurde Anfang dieses Jahrhunderts ausgerottet. Wie so viele andere Greifvogelarten mußten auch die Adler vor der ungehemmten Ausbeutung der Natur durch den Menschen verschwinden.

Viele Besucher der Adlerwelt werden das Ereignis, diese eindrucksvollen Vögel aus nächster Nähe kennengelernt zu haben, als ein unvergeßliches Erlebnis betrachten. Andere werden die Vögel vielleicht in Übereinstimmung mit uns, die die Greifvögel kennen und tranieren, als eine Art Traumsymbol betrachten. Einen Adler oder Falken in den Himmel steigen zu sehen, um sich im grenzenlosen Luftraum mit der Natur zu vereinen, ist ein Anblick, der für höchste Freiheit und Hingabe an die Greifvögel steht.

Irene und Frank Wenzel

The Eagle World opens 1 hour before the actual display commences to give you time to see the exceptional exhibition of metre high colour photos depicting the life of birds of prey, care of the young birds and the birds of prey with their quarry.

In addition to the biological section of the exhibition, there is also a cultural historical section showing episodes from the history of falconry. Among other things, pictures from Lunds Cathedral, Sweden, 14th century Danish church murals depicting hunting scenes and illustrations from "The Art of Hunting with Birds" [Latin name: De Arte Venandi cum Avibus] written by the German-Roman Kaiser Friedrich II in the middle of the 13th century as the first empirical work of its kind, this book is now to be found at the Vatican, Rome.

In the introduction, particular attention is drawn to the importance birds of prey have had in Scandinavia. Since the Viking Age, from the year 800 to 1100, birds of prey have been used for hunting, and the eagle and the hawk were the favoured hunting companions of Viking chieftains and kings.

Evidence of the great importance birds of prey have had in Scandinavia can, among other things, be seen on several runic stones in Sweden.

There is also an exhibition showing the accessories and hunting equipment connected with falconry, e.g. gloves, hoods, bells and lures.

The actual display starts punctually at the stated time with a presentation of the individual birds of prey taking part in the display. The display starts with the falcons and a description of their main biological traits. Some information is given about the teeth of the falcon, their dark eyes and special method of flight for hunting, when they swoop down from great heights at a speed of 300 kilometres an hour to grab their prey. Falcons kill their quarry by breaking its neck. The peregrine falcon hunts a variety of quarry such as starlings, thrushes, ducks and pheasants, but crows and partridges are also popular prey.

The gyrfalcon is the fastest bird of prey when flying horizontally. It can reach speeds up to 130 kilometres an hour. The gyrfalcon weighs between 1200 and 2000 grams. The females are largest and have a wing span of 1.5 metres. The peregrine falcon weighs about half this amount and has a wing span of over a metre.

Falcons do not build their own nests, but like to settle in a deserted raven's

nest or that of another bird of prey. They sometimes also make their nests on rock ledges by scraping a hollow in the sand.

After the introduction, in which there will be ample opportunity to see the distinctive markings of the individual birds of prey and experience them at close range, comes the climax, when you will see the birds of prey being trained to fly outdoors. Here you will have the opportunity of seeing the unique flying skills and hunting techniques of the falcon right over your head.

But, irrespective of how well the falcon and the falconer seem to cooperate and train together, when all is said and done it is the bird of prey that decides what it is to happen. It is the birds of prey that set the rules for how the display takes place and this means unexpected situations may occur, making it necessary to improvise or make changes in the programme.

In most cases, the public is very understanding and they treat this element of variety and excitement as an added thrill.

After the falcon programme the large eagles will be presented. In this case, the Eagle World lays special stress on showing the golden eagle and the white-tailed eagle, which are the largest and most impressive among the Nordic birds of prey.

You will see the golden eagle has very strong feet with long talons for killing its prey. The golden eagle hunts prey of almost any size – both birds and small mammals, such as hares. But the main characteristic of the golden eagle is its courage as a hunter, it is not afraid of hunting foxes, wolves or even snow leopards. It is the big game hunter among birds of prey. The golden eagle is tremendously shy of people and often lives in inaccessible mountainous areas where it nests on mountain ledges 1000 metre up.

The golden eagle has a wing span of 2 to 2.5 metres. Its weight varies from 3 to 7 kg. As with the majority of the birds of prey, the female is also the largest in this case. A young golden eagle can be recognised by the white marks at the tail head and under its wings. The young eagles are 6 years old before they get their adult mating plumage without the white markings. At this age they are also sexually mature. When in flight you will see the golden eagle's relatively narrow wings and long tail.

Another of the large eagles you will see is the white-tailed eagle, the symbol of the Eagle World. It has been here from the beginning and since 1980

it has considered the countryside around the sanctuary as its own territory and has built several nests in the tall, solitary trees. Quite a few young white-tailed eagles have been born at the Eagle World over the years.

The white-tailed eagles demonstrate their amazing flying skills and hunting techniques close to the public. You will see the eagle grab after food in the water and often it will land in the eagle tree or in its nest to eat its quarry.

The weight of the white-tailed eagle also varies a great deal. Males weigh between 4 and 5 kg and the largest female can weigh over 7 kg. The white-tailed eagle lives mostly off fish and birds and despite its heavy build it is agile in the air. The wing span of this eagle can measure up to 3 metres.

The white-tailed eagle has lived in Denmark since the late Ice Age, but the population was exterminated at the beginning of this century. Like many other species of birds of prey the eagle had to make room for man's reckless exploitation of nature.

The greatest nature experience for most people visiting the Eagle World will be seeing these birds of prey so close at hand and learning about their habits. Others, like us, who know and train the birds, may experience the sight of the falcon or the eagle flying up to great heights to unite with nature in boundless space as an exquisite vision. It is here the feeling of freedom and devotion connected with birds of prey is greatest.

Irene and Frank Wenzel

Ørnereservatets vilde gæster

af Karin Sørensen

Den flyvende drage fra Himmalaya

Den sjældne lammegrib, som besøgte Ørnereservatet, går også under navnet *den flyvende drage fra Himmalaya*. Her er den i sin rette omgivelser ved reden på en klippehylde i Himmalayas bjergtinder. (Foto venligst udlånt af Josef Hippele)

Det er ofte sket, at den vilde fauna har stjålet scenen fra Ørnereservatets ørne og falke under en forevisning. Igennem årene har publikum oplevet både vilde ørne, canadagæs og sågar den sorte stork og lammegribben blande sig - med den tumult og ekstra spænding, som følger med. Frank Wenzel beretter her om, hvordan man som falkoner må finde sig i, at uforudsete hændelser er vilkårene, når den vilde natur er baggrundstæppe.

Jeg husker tydeligt, at det var D-dag – den 6. juni – da den ekstremt sjældne sorte stork pludselig fløj ind over forevisningspladsen og gjorde havørnehannen *Nøkke* selskab. Der skete ikke andet, end at de to fløj lidt sammen, før den sorte stork fløj sydover til mere eksotiske himmelstrøg – udover at vi alle selvfølgelig fik en helt ekseptionel oplevelse. Det samme gjorde sig gældende, da en enorm lammegrib en dag blandede sig i kongeørnen *Rhina*s program. Pludselig synede den ellers ikke undseelige *Rhina* med sit vingefang på 2,5 meter beskeden ved siden af lammegribbens mere end 3 meter store vingefang. Den sydeuropæiske rovfugl sonderede roligt terrænet, og den fandt åbenbart Ørnereservatets uberørte arealer så tiltrækkende, at den vendte tilbage for en bemærkning to dage senere – efter at den havde været oppe og runde den tilsandede kirke ved Skagen."

Frank Wenzel fortæller videre, at det ikke kun er sjældne fugle, som Ørnereservatets rovfugle tiltrækker. Tilsyneladende har rovfuglene en positiv effekt på vildtet generelt, for der er en stor og stadig voksende bestand af det på Ørnereservatets 40 hektar: "Det er faktisk glædeligt, at jeg nu kan tilbagevise alle de bekymringer om en skræmmeeffekt på vildtet, som fremkom, dengang Ørnereservatet startede for tyve år siden," siger Frank Wenzel; "Jeg kan i stedet sige, at vores ørne og falke har den stik modsatte virkning: De ligefrem tiltrækker andre dyr. I hvert tilfælde er Ørnereservatet blevet et trækplaster for omegnens vilde dyr og fugle. Det kan naturligvis skyldes flere ting. For det første ligger vores jord uberørt hen, og der drives ingen form for jagt. Desuden dyrkes jorden heller ikke på de tilstødende arealer, så der er masser af naturlige skjulesteder. Men man ved også,

at et enkelt skud fra et gevær stresser vildtet enormt – og åbenbart mere end den konstante overflyvning af rovfugle – for det tyder på, at vildtet foretrækker Ørnereservatet, og dermed muligheden for at overleve på naturens præmisser."

De lejlighedsvis sjældne gæster er således ikke de eneste ikke-programsatte fugle, som forevisningerne præges af. Svaner, gæs og vildænder besøger tit Ørnesøen – foruden de normalt sky traner. Og ind imellem udspiller der sig territoriekampe mellem en af reservatets rovfugle og de fastboende vilde fugle. Kragerne driller tit ørnene: Nogen gange bliver de så nærgående, at det ser ud som om, de sætter sig på ørnens hoved for at genere mest muligt – og for at aflede opmærksomheden fra deres yngleområder. Af samme grund kan den lille modige tåmfalk – med sine 200 gram overfor ørnens ca. 7 kilo – finde på med dødsforagt at dykke ned foran ørnens knivskarpe næb og kløer for at forsvare sine unger. Tårnfalke bibringer i øvrigt dagligt med fantastiske flyvepræstationer i forevisningerne sammen med musvåger, vilde vandrefalke, dværgfalke, spurvehøge og duehøge foruden vilde havørne og enkelte kongeørne.

De vilde havørne er utroligt glade for at sætte sig i vores ørnetræ, som er en 18 meter høj, fritstående fyr med skøn udsigt. Og det samme gælder flagspætterne og grønspætterne. Den eneste hage ved dét er, at vi så ind imellem må afsted til Tversted Klitplantage efter et nyt ørnetræ, for med tiden bliver de store ørnetræer fuldstændigt udhulet af spættehuller." Frank Wenzel er dog ikke særlig ked af den smule besvær, som den ekstra dyreaktivitet medfører. Men det kan kongeørnen *Rhina* til gengæld blive lidt træt af ind imellem.

Særligt den gang, hvor hendes yndlingsstedeplads vrimlede med hugorme; "Det var i sæsonen '98, hvor der var usædvanligt mange hugorme," fortæller Frank Wenzel; "En af vores ørnehøje var nærmest levende af dem, så den blev også døbt *Snake Hill* det år. *Rhina* havde store problemer med at sætte sig på højen, så en dag under en af forevisningerne fik hun nok af slangernes terroriseren. Resolut tog hun den største af hugormene og bed hovedet af den – og jeg indrømmer gerne, at vi stolt bar den døde slange rundt og viste den for et jublende publikum den dag, for *Rhina* udviste jo blot sit naturlige mod og instinkt."

Rovfugles naturlige adfærd kan ikke programmeres. Det bringer derfor også ind imellem nogle uforudsete dramer på tapetet. Søens ænder skal for eksempel passe på ikke at blive for dovne. De kommer flyvende til søen af egen fri vilje: Nogle få vildænder kan hurtigt tiltrække snesevis af artsfæller, og de lærer hurtigt reglerne: Bliv i vandet og dyk!

"Ja, for jeg må jo nok tilstå, at der er blevet taget en enkelt and eller to af ørnene. Det er sket, når ænderne er blevet lidt for tilvante og dumdristige. Så begynder de at gå i land, selv når ørnene flyver lige over søen og afgiver alle signaler om, at de er i livsfare. Men hvis anden ikke vil tage ved lære, så tager ørnene dem. Og sådan en straffeaktion er sket lige for fødderne af folk under en forevisning. I øvrigt til stor jubel for folk! Men jeg vil godt understrege, at det ikke sker med vores gode vilje. Vi opfordrer aldrig rovfuglene til jagt. Men vi kan ikke kontrollere rovfugles naturlige instinkter – lige så lidt, som katteejere kan undertrykke rovdyret i deres søde missekater, når den tager havens små sangfugle." (fortsættes på næste side...)

Ørnereservatets vilde gæster

– fortsat fra forrige side...

Under forevisninger og daglig træning flyver ørne og falke frit, og Frank Wenzel kan ikke forhindre dem i at opføre sig nøjagtig som vilde fugle. Han er ikke ked af, at de har deres naturlige instinkter i behold, men det gør det umuligt helt at forhindre, at de går på naturlig jagt, når de er på egen boldgade. Sådan en spontan jagtepisode går en sjælden gang imellem ud over en mink, ræv, hermelin, krageunge eller en fasan. Men det var uden sidestykke, da kongeørnen *Odin* for et par år tilbage angreb et ungt rådyr: "Kongeørnen er virkelig en storvildtjæger, men det var trods alt lige lovligt optimistisk af *Odin* at angribe et næsten fuldvoksnet rådyr på 10-12 kilo" fortæller Frank Wenzel; "Det virkede da også meget dramatisk: *Odin* fløj over ikke mindre end 1000 mennesker under en af den sommers store forevisninger. Pludselig dukker der en rå ud af skoven med sit næsten fuldvoksne kid, og *Odin* opfanger det naturligvis meget hurtigere end os. Og selv om vi løber afsted, og moderen skriger uhyggeligt for at aflede ørnens opmærksomhed fra kuddet, når *Odin* at slå ned på dyret, og det blev nogle åndeløse minutter, før vi fik befriet kuddet. Heldigvis fik det kun rifter, og det sprang raskt af sted igen med sin mor. Men derfor var jeg alligevel glad for at opleve, at det uventede drama blev taget med en meget realistisk indstilling af vores publikum. Der var ingen negative tilkendegivelser, kun forståelse for, hvorledes rovfuglenes naturlige adfærd kan udfolde sig spontant, og at det er en del af en sund fugls karakter, som vi ikke kan eller vil slå ned. Og man skal huske på, at det sker uhyre sjældent på trods af, at vi nu hver dag i 20 år har fløjet og trænet ørnene i den frie natur."

Når Frank Wenzel sammenligner sine rovfugles få selvbestaltede jagt-episoder med de intensive, konventionelle jagtmetoder, kan han godt undre sig over, hvorfor der ikke er nogen, som opponerer imod uøvede skytter med haglgeværer, som hvert år anskyder og sårer tusindvis af dyr og fugle. "Det er jo ikke nogen hemmelighed, at rovfuglejagt, som Danmark som det eneste land i Europa har forbudt, er den eneste økologiske jagtform, der fin-

des. Den foregår uden anskydninger, uden larm og uden rovdrift – helt på naturens præmisser."

Frank Wenzel ærgrer sig dog ikke syndeligt over, at han ikke kan gå på jagt med sine fugle. I stedet nyder han at se dem trives med flyvetræningen og med Ørnereservatets andre beboere i øvrigt; "Vores rovfugle kunne udmærket flyve væk, hvis de ikke trivedes. Men et godt eksempel på, hvor tilknyttede de føler sig til stedet, er en episode med en af vores vilde gæster: En ung havørnehun kom flyvende til og fik kontakt med vores havørnehun *Gorm*. I 7 timer fløj de to sammen, og det siger sig selv, at det var en meget inspirerende oplevelse for en ynglemoden han. Alligevel sluttede eventyret med, at *Gorm* vendte hjem i skumringen. Hunnen var formodentlig for ung for *Gorm* – og i hvert fald var fristelsen ikke stor nok til at forlade territoriet og flyve efter hende."

I øvrigt er det tit en af Ørnereservatets andre indbyggere, som sladrer, når der kommer vilde gæster i form af fremmede rovfugle ind over arealerne. Der bor nemlig en krage i træerne ved forevisningspladsen, som er blevet døbt *Politibetjenten*. "Han holder øje med alt, hvad der sker på Ørnereservatet" fortæller Frank Wenzel; "Han overvåger hvert et skridt, vi tager, og han kender vores 19 ørne, så når der kommer andre end dem, så informerer han os højlydt med sine hæse krageskrig. Det er faktisk ham, vi kan takke for, at vi overhovedet har opdaget alle de sjældne gæster, vi får her på Ørnereservatet. Og han indgår desuden tit i programmet ved forevisningen. Han, og de andre krager her, har nemlig lært sig at dykke ned i søen efter de rester, som ørnene ikke får fat i. Og selvom det godt kan distrahere vores rovfugle og generelt godt kan forstyrre forevisningerne lidt, så tror jeg bestemt ikke publikum er kedt af de små hændelser, som *Politibetjenten* og vores andre vilde aktører står for. Og jeg selv kan sagtens leve med de små distraktioner, for vi vil gerne bevare den tætte kontakt mellem os, vores rovfugle og de vilde indbyggere og gæster, som beriger os her på stedet."

Den sorte stork fotograferet på himlen over Ørnereservatet, da den fløj sammen med havørnen *Nøkke*.

Musvågen er en hyppig gæst på Ørnereservatet, og den indgår dagligt i programmet.

Tårnfalken er en af de vilde rovfugle, som oftest viser sine flyvefærdigheder under forevisningerne.

Ørnereservatets fastboende vilde krage, som holder vagt, informerer om nye gæster – og derfor går under navnet "*Politibetjenten*".

Havørnen tilbage i Danmark

af Karin Sørensen

Det er årtusindskiftets største nyhed på fredningsområdet, at der ved udgangen af det 20. århundrede skete det næsten utænkelige: En lille fast ynglebestand af havørne har spredt sig over det sydlige Danmark – på Lolland, Fyn og i Sønderjylland – og de sidste par år har de bragt flere livskraftige unger på vingerne.

Og i Lille Vildmose i Østjylland blev det i sommeren 1999 observeret, at et kongeørnepar, som havde holdt til der et stykke tid, fløj sammen med en unge, som er meget karakteristisk med sine hvide halefjer. Måske betyder det også, at kongeørnen yngler i Danmark.

Frank Wenzel har for nogle år siden selv været engageret i udsætning af ørne netop i Lille Vildmose, så han kender området og dets muligheder nøje. Derfor kan han fastslå at først, når der med sikkerhed er observeret også en rede i Lille Vildmose, kan man med sikkerhed sige, om kongeørnen yngler – eller om ungen er en tilflyver. Men det ændrer ikke på århundreders største naturbegivenhed: at havørnen atter yngler i Danmark.

I begyndelsen af det 1900-tallet ynglede endnu en lille bestand af havørne ved Mariager Fjord. Dette var den sidste rest af danske havørne, som havde beboet vore kyster og fjorde i tusindvis af år. En for en måtte de lade livet enten som følge af udlagt gift eller nedskydning. Og på trods af nutidens fredning gælder det stadig, at rovfuglens eneste fjende er mennesket.

Så selvom rovfuglene nu er fredede, er Ørnereservatets oplysningsvirksomhed stadig af overordentlig stor betydning: For der er grund til at være opmærksom på, at der stadig er kræfter i gang, hvis største ønske er at drive jagt på rovfugle. Blandt jægerne, som udelukkende driver jagt for deres fornøjelses skyld, er der nogle, som nærer et indædt had til rovfuglene, som de mener tager "deres" bytte. Men rovfuglene er denne verdens ægte jægere, og de er afhængige af naturens ressourcer. Og som sande sportsfolk bør jægere jo ikke opfatte ørnen som en konkurrent, men som en rigdom i den danske natur.

Trods alt er det dog opløftende, at vi fik afsluttet det gamle årtusinde med at opleve resultatet af et skridt i den rigtige retning, hvor fordelingen af naturens ressourcer endelig også kommer dyrene til gode – hvilket i sidste ende bliver til menneskets største fordel.

Fredningen af de store ørne, som har været en af Ørnereservatets hjertesager, har resulteret i en rigere dansk fauna. Ørnereservatets 20 års jubilæum kan derfor fejres i visheden om, at den information og oplysning, som Ørnereservatet gennem 20 år har videregivet til mere end en million gæster, har været med til at fremme forståelsen og muligheden for verdens største rovfugle for atter at finde fodfæste i Danmark. Og Ørnereservatet hilser med glæde havørnen og kongeørnen tilbage til Danmark med en hyldest i form af en ny udstilling, som samtidigt gør opmærksom på, at rovfuglens evige og eneste fjender er; mennesket.

10 hurtige svar

af Karin Sørensen

I Informationen på Ørnereservatet er der gennem årene blevet svaret på et utal af spændende, sære og sjove spørgsmål. Ørnereservatets gæster er et meget levende og interesseret publikum, og det kræver naturligvis en vågen Information, som kan svare på alt mellem himmel og jord - for det er jo her, rovfuglene har deres territorium. Og Informationen har også gennem årene afgjort mange væddemål og opklaret små hverdagsmysterier, som rovfugleinteresserede henvender sig til Ørnereservatet for at få belyst.

På trods af mangfoldigheden af og spændvidden i spørgsmålene er det muligt at opstille 10, som gentager sig ved mange af forevisningerne. Derfor kommer her 10 hurtige svar på de mest almindelige og hyppigst forekommende spørgsmål til Ørnereservatet:

Hvad er den største rovfugl i verden?

Stellers havørn (*Haliaeetus pelagicus*) regnes for verdens største rovfugl, hvor en hun kan veje over 9 kilo. Den lever ved kystområder i Nordøstasien, og dens ørneneb er så højt og kraftigt, at dens udseende nærmer sig det næsten groteske.

Hvor stort er ørnens vingefang?

Ørnereservatets største ørn er den nordatlantiske havørn (*Haliaeetus albicilla*). Hunnerne har et vingefang på næsten 3 meter, de vejer op til 7 kilo og er omkring 90 cm høje. Hannerne er, som alle rovfuglehanner, mindre end hunnerne. Den lidt mindre, men hurtigere, kongeørns (*Aquila chrysaetos*) vingefang kan nå op på på 2,5 meter, og en stor hun kan veje op til 7 kilo. For kongeørnene gælder det, at hannerne er væsentligt mindre end hunnerne – deres normalvægt er 3,5 kilo.

På Ørnereservatet vises også den islandiske jagtfalk (*Falco rusticolus*), som har et vingefang på 1,5 meter og vejer 1800 gram, samt vandrefalken (*Falco peregrinus*) som har et vingefang på 1 meter og vejer op til 1000 gram. En vandrefalkehan kan dog veje helt ned til 550 gram.

Hvor kommer Ørnereservatets ørne fra?

I 1960'erne var ørnen meget tæt på den totale udryddelse i Norge. Her blev der drevet en skånselsløs jagt på ørnen, og den var uønsket og fredløs. Frank Wenzel fik derfor lov til at redde et par havørneunger, *Nøkke* og *Jette*, med hjem til Danmark i 1968. Dette havørnepar viste sig lykkeligtvis at være så glade for både familien Wenzel og hinanden, at de kvitterede med at yngle. *Nøkke* og *Jette* er stamforældre til alle Ørnereservatets havørne.

Hvor gammel kan en ørn blive?

Som hovedregel siger man, at dyr, som er længe om at kønsmodnes, bliver gamle. Elefanten og havskildpadden er klassiske eksempler, men i den mere sammenlignelige ende finder vi papegøjen, som kan blive 100 år. Der er ikke foretaget nogen videnskabelig undersøgelse, som normerer de vilde ørnes aldersgrænser, men da de ikke har nogle naturlige fjender – ud over mennesket – må det vurderes, at ørne generelt kan opnå en høj levealder.

Falkene bliver omkring 20-25 år, mens ørnene kan forvente at blive omtrent lige så gamle som et menneske. På Ørnereservatet har vi ørne, som er over 30 år gamle, og som stadig er i deres bedste alder – de yngler og viser alle tegn på at trives. Man kan regne med, at de i hvert fald bliver 50 år, og sikkert meget mere. 70 år er ikke noget urealistisk bud.

Hvad koster en rovfugl?

Det er lige så svært at fastsætte en pris på

en rovfugl som på en hest. Det er fuglens træningstilstand og udvikling, der har den altafgørende betydning for en eventuel prisfastsættelse. En rovfugleunge – lige meget om den er fra naturen eller fra opdræt – har kun en ganske ringe handelsværdi. Det er den tidskrævende træning, og tiden, hvor særlige egenskaber og et flot udseende eksempelvis slår igennem, som fastsætter prisniveauet.

Hvor mange fugle er der på Ørnereservatet?

Bestanden af fugle på Ørnereservatet varierer ved naturlig udskiftning: Nogle bukker under for alder, og der kommer nye unger til. Der er fire kongeørnepar og tre havørnepar plus flere falkepar, som yngler på Ørnereservatet. Nogle af ungerne beholdes, andre overdrages til kompetente falkonerer, som kan tilbyde fuglene den rette pleje samt flyvetræning.

Ørnereservatet råder p.t. over en ørnebestand på 19 og en falkebestand på 52 – altså 71 rovfugle.

Flyver fuglene aldrig væk?

Ørnereservatets fugle flyver fuldkommen frit under forevisningerne og ved den daglige træning. Men de opfatter Ørnereservatet som deres territorium, så de vender altid tilbage. Ørnene kan finde på at tage en smuttur til Sverige, men det tages nu helt roligt, for de kan være tilbage på under en time.

Hvorfor tager ørnene ikke ænderne i søen?

Ørnereservatet har en stor vildtbestand, og dette er i sig selv med til at mane rygget i jorden om, at flere rovfugle i naturen vil bevirke nedgang i vildtet. Hvad der er vigtigst for vildtet er uberørt natur – og kulturlandskab og stor befolkningstæthed er ikke befordrende for vildtet.

På Ørnereservatets arealer, som udgør 70 tønder land, er naturen uberørt af traditionel jagt, maskiner, gift og gødning, og vildtet finder selv hertil i stor stil. Blandt andet ænderne, som holder til i vores sø. De har udviklet en særlig teknik, hvor de dykker under vandet, når ørnene kommer for tæt på (se foto på venstre side), men hvis de følte sig i fare, ville de uden tvivl forlade stedet. Ørnene bliver fodret på Ørnereservatet, så de har ikke nogen speciel grund til at tage ænderne i søen – men de kan godt lide at vise ænderne, hvem der bestemmer ved at overraske dem med et lille fingeret angreb.

Hvorfor kan man ikke se rovfuglene i deres volierer?

Forevisningerne på Ørnereservatet foregår ubetinget på fuglenes præmisser. Publikum besøger fuglene på deres territorium,

og sådan opfatter fuglene det også under en forevisning. Fuglene flyver frit over gæsterne, som til gengæld kun har et meget afgrænset område at færdes på. Fuglen er altså den frie, og mennesket er stækket – og dette er den eneste måde, man kan få enkelte rovfugle til at acceptere flere mennesker samlet i nærheden på en gang.

For der er mange af ørnereservatets fugle, som aldrig ville acceptere denne situation. De flyver kun, når det er deres velkendte falkoner, som er i nærheden. Derfor ville det også være den rene tortur for fuglene at trække hobevis af mennesker gennem deres volierer. Her ved fuglene nemlig, at de har fred og ro, her yngler, hviler og pudser de sig, og en konstant gennemstrømning af fremmede mennesker ville skabe kolossal stress og utryghed. Det vil svare til, at vi skulle finde os i, at hundredvis af fremmede mennesker defilerede gennem vores soveværelse og badeværelse.

Hvor stort et bytte kan ørnene tage?

Havørnen lever, som navnet antyder, hovedsageligt af fisk og havfugle. De kan tage fisk på over en meter – og dette foregår vel at mærke ved, at de dykker ned og tager fisken sprællevende fra vandet.

Men det er den mindre og hurtigere kongeørn, som er storvildtjægeren blandt rovfugle. Den kan jage og fange sneleoparder og sågar ulve på verdens vidstrakte stepper.

En skrøne er det nu nok, at ørnen også kan finde på at snuppe sig en baby til dessert. Selvom... i Norge er skrønen en meget sejlivet historie. Dette næres af gentagne beretninger fra nutiden – som i pressens dækning af *Svantelil*; en norsk pige, som påstår, hun oplevede og overlevede et ørnerov på egen krop og sjæl.

Mere i pagt med sandheden er et andet lille kuriosum om ørne og deres bytte: Såkaldte *Kronsæler* er et fænomen, som blandt andet hører til i den svenske skærgård. Det sker, om end sjældent, at man finder en sæl, som bærer på et ørneskelet – som en slags skelet-krone. Dette fænomen opstår, når unge, uerfarne ørne finder på at slå ned på en sæl. En ørn som slår kløerne i et bytte er ikke i stand til at slippe straks igen, da den får krampe i fødderne. Dette er en naturlig forstærkende effekt af ørnens jagtteknik, men i dette tilfælde også skæbnesvangert. For sælen dykker langt ned under havets overflade, og den unge ørn drukner. Og i særlige tilfælde overlever sælen altså sine kvæstelser, og ørnens klo sidder så fast i dyret, at det resten af sin levetid må bære rundt på mindelserne – den bliver en *Kronsæl*.

Kort nyt

Millennium holdet

Informationsmedarbejder, cand.mag. Karin Sørensen, som har været med i flere af Ørnereservatets sæsoner, står for redaktionen af *Nyt fra Ørnens verden* årgang 2000.

Falkonerteamet anno 1999, som var præget af internationale navne. Fra venstre Josef fra Ungarn med kongeørnen *Rhina*, Annett, Camilla og May fra Danmark, Charlotte fra England og Jaro fra Slovakiet med havørnen *Vikna*. Forrest Irene, Frank og Peter Wenzel med *Cooper*.

En gevinst for rovfuglene og naturen

Et længe næret ønske gik i opfyldelse, da Ørnereservatet i 1999 fik lejlighed til at erhverve et enestående og fredet naturområde præget af store klitter og tilstødende hede og skovarealer. Naturområdet støder direkte op til Ørnereservatets øvrige område, og Ørnereservatets rovfugle har derfor fået endnu mere råderum over den uberørte natur. Samtidigt tilgodeses den vilde fauna, da der fremover ikke vil blive drevet traditionel jagt på dette område.

Jagtfalken *Sultana* breder sine vinger ud over klitrealerne på Ørnereservatet.

Succes

Der har været stor interesse for *Nyt fra ørnens verden*. Således blev det sidste nummer totalt udsolgt i et oplag på over 5000 eksemplarer. Publikum viser dermed en levende interesse for, hvad der foregår på Ørnereservatet.

Bæredygtig virksomhed

Ørnereservatet har virket som natur- og turistattraktion i 20 år uden offentlige tilskud overhovedet. Dermed står Ørnereservatet i kontrast til mange af de stats- og EU-finansierede turistattraktioner, som er blevet opført i Nordjylland – for hurtigt at lukke igen.

Æg fra 120 rovfugle Ornitologers ægsamlermani

I sommeren 1999 kunne man igen opleve, at de vilde fugle bliver udsat for overgreb i et uhyggeligt omfang. Denne gang som tidligere af kompetente ornitologer, som interesserer sig for at samle ægkuld fra vilde og sjældne fuglearter. Politiet har beslaglagt 20.000 æg, deriblandt adskillige æg indsamlet fra rovfugle i den danske natur. Det er kun en halv snes år siden, at kendte danske ornitologer var indblandet i lignende afsløringer af gigantiske ægsamlinger – og fik dom for det.

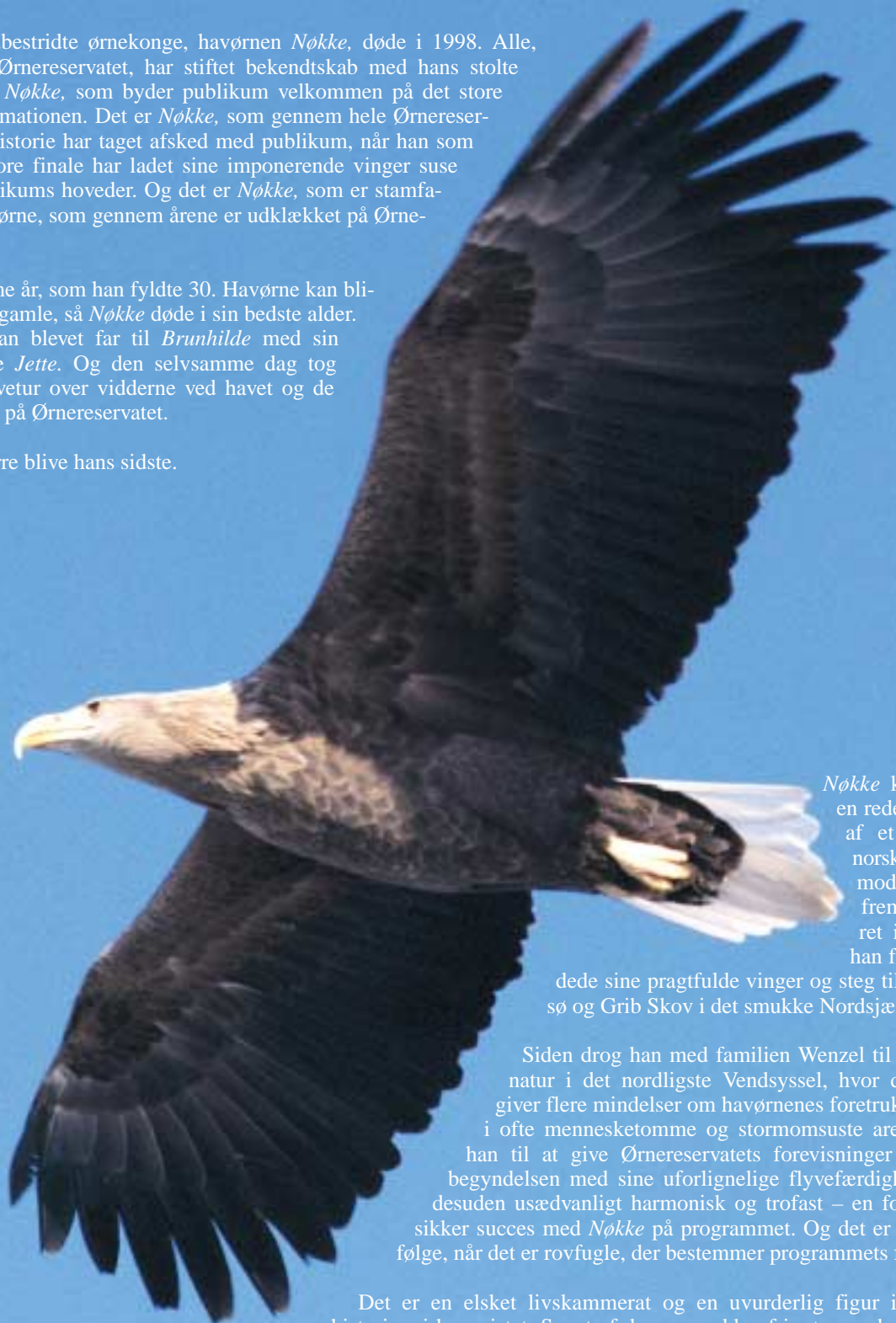
Mindeord over *Nøkke* 1968-1998

af Karin Sørensen

Ørnereservatets ubestridte ørnepige, havørnen *Nøkke*, døde i 1998. Alle, som har besøgt Ørnereservatet, har stiftet bekendtskab med hans stolte kontrafej: Det er *Nøkke*, som byder publikum velkommen på det store billede over Informationen. Det er *Nøkke*, som gennem hele Ørnereservatets 20 årrige historie har taget afsked med publikum, når han som forevisningens store finale har ladet sine imponerende vinger suse tæt hen over publikums hoveder. Og det er *Nøkke*, som er stamfader til alle de havørne, som gennem årene er udklækket på Ørnereservatet.

Nøkke døde samme år, som han fyldte 30. Havørne kan blive op imod 70 år gamle, så *Nøkke* døde i sin bedste alder. Samme år var han blevet far til *Brunhilde* med sin mangeårige mage *Jette*. Og den selvsamme dag tog *Nøkke* sig en flyvetur over vidderne ved havet og de lyngklædte klitter på Ørnereservatet.

Det skulle desværre blive hans sidste.

Nøkke kom til verden i en rede bygget i toppen af et fyrretræ i den norske skærgård, langt mod nord. Men en fremtid blev han sikret i Danmark, hvor han første gang udfol-

dede sine pragtfulde vinger og steg til vejrs over Arresø og Grib Skov i det smukke Nordsjælland.

Siden drog han med familien Wenzel til den mere barske natur i det nordligste Vendsyssel, hvor den salte havluft giver flere mindelser om havørnenes foretrukne tilholdssteder i ofte mennesketomme og stormomsuste arealer. Her bidrog han til at give Ørnereservatets forevisninger høj kvalitet fra begyndelsen med sine uforlignelige flyvefærdigheder. *Nøkke* var desuden usædvanligt harmonisk og trofast – en forevisning var en sikker succes med *Nøkke* på programmet. Og det er ikke nogen selvfølge, når det er rovfugle, der bestemmer programmets forløb.

Det er en elsket livskammerat og en uvurderlig figur i Ørnereservatets historie, vi har mistet. Synet af denne smukke, frie ørn med sit skarpe blik og enorme vingefang, højt hævet over Ørnereservatets territorier, efterlod et mærke i hver eneste sjæl, som fik lov til at opleve det. Tak for enestående oplevelser, *Nøkke*.

Back

Forward

Reload

Home

Search

Cache

Images

Print

Security

Stop

af Peter Frank Wenzel

Location: http://www.eagleworld.dk/

Internetdesign

Da det gode gamle design havde nogle år på bagen, mente vi, at det var tid til at give det en saltvandsindsprøjtning med henblik på fornyelse og udvidelse. Bjarke Rasmussen fra BSR webdesign gav eagleworld.dk nyt liv. Det blev til det design, man i dag kan betragte. Men ud over det nye design skete der nærmest en eksplosion af gæster, så de 10.000 besøgende er hurtigt rundet i år 2000. I særligt aktive perioder kan der måles op til 150 netgæster om dagen.

Ørnereservatet har været på nettet siden 1996. Indtil midt i marts måned 1999 var eagleworld.dk kun besøgt af ca. 3.000 gæster. Nu er farten på de besøgende steget til over det dobbelte på under et halvt år, og der er intet, der tyder på, at det ikke vil komme til at gå endnu hurtigere her i det nye årtusinde.

Hvad kan man på www.eagleworld.dk

Når man er surfet ind på vores hjemmeside, kan man hurtigt få sig et overblik over de seneste begivenheder på Ørnereservatet. Eksempelvis kunne man i 1999 både læse om et spændende indianerbesøg og træning af havørneunger i næsten samme øjeblik det skete.

Ideen er at inddrage vores gæster i Ørnereservatets aktiviteter – også efter de har været til en forevisning på Ørnereservatet. Internetadressen findes af den grund også på entrebilletten til gavn for alle interesserede.

Webørne og -falke?

I det nye årtusinde planlægger vi, at eagleworld.dk blandt andet skal udvides med profiler af de rovfugle, der fremvises til forevisningerne. *Nyt fra ørnens verden* forventer vi snart at lægge ud på Internettet. Men også inddragelse af korte videooptagelser af de majestætiske rovfugle er et spændende, nyt projekt, vi satser på at fremvise i år 2000.

Hvis man evt. har forslag til ændringer eller vil stille spørgsmål, er der næsten altid et hurtigt svar på vej. Klik på E-mail Eagleworld nederst til højre på den blinkende hvide ørn på vores internetside.

Hvis du ser en spændende fugl og er i tvivl om, hvad den er for en, kan vi måske hjælpe, hvis du sender et digitalt billede (jpg, max 500kb) på vores e-mail. Vores mail hedder eagleworld@vip.cybercity.dk.

God fornøjelse

Tjek også vores links og skriv eventuelt i gæstebogen. Ørnereservatets daglige opdatering af www.eagleworld.dk foretages af undertegnede; Peter Frank Wenzel. Jeg vil desuden være til stede under de fleste planlagte forevisninger på Ørnereservatet i højsæsonen.

Ørnens

SIDSTE NYT - NEWS - NEUHEITEN

01.04.99 - Forevisning forlænget 10 min. Ialt ca. 55 min.

28.5.99 - Indianeren og shamanen "Bear Heart" aflægger Ørnereservatet et besøg. Var i nærkontakt med jagtørnen "Sultana".

27.06.99 - Den verdenskendte musikgruppe "DeDannan" fra Irland besøger Ørnereservatet.

30.06.99 - Ørnereservatets medarbejderstab:
 - Frank: Falkonermester.
 - Irene: Direktør.
 - Peter: Souschef /IT konsulent.
 - Camilla: Falkonerassistente

 Forevisninger

 Program

 Links

This site is optimized for IE4.0 - 880*600 - >256 colors

Webmaster, stud. mag. Peter Frank Wenzel, ønsker gæsterne et godt klik på Ørnereservatets website.

Lær rovfuglene at kende på Ørnereservatet og Fredensborg Falkonergård

Havørnen Nøkke.

Ørnereservatet
Skagensvej 107
DK-9881 Bindslev
Tlf. 98 93 20 31
E-mail: eagleworld@vip.cybercity.dk
www.eagleworld.dk

Ørnereservatets forevisninger:

Påskeferie

Skærtorsdag	kl. 15.00
Langfredag	kl. 15.00
Lørdag	kl. 15.00

April

Onsdage	kl. 10.00
Søndage	kl. 15.00

Maj

Onsdage	kl. 10.00
Torsdage	kl. 10.00
Lørdage	kl. 15.00
Søndage	kl. 15.00

Juni

Onsdage	kl. 10.00
Torsdage	kl. 10.00
Lørdage	kl. 17.00
Søndage	kl. 17.00

Juli

Tirsdage	kl. 10.00 & 17.00
Onsdage	kl. 10.00 & 17.00
Torsdag	kl. 10.00 & 17.00
Fredage	kl. 10.00 & 17.00
Lørdage	kl. 17.00
Søndage	kl. 17.00

August

Tirsdage	kl. 17.00
Onsdage	kl. 10.00 & 17.00
Torsdage	kl. 10.00
Fredage	kl. 17.00
Lørdage	kl. 17.00
Søndage	kl. 17.00

September

Onsdage	kl. 10.00
Lørdage	kl. 15.00

Efterårsferie - Oktober

Uge 41:	
søndag	kl. 15.00
Uge 42:	
Alle ugens dage	kl. 15.00
(undtagen mandag)	

Adgang til Ørnereservatet 1 time før forevisning. Kun åben i anførte forevisningstider.

Falkonergården

Åbningstider:

April & maj:

Søndage samt
2. påskedag
og 2. pinsedag kl. 14.00

Juni:

Lørdage og søndage kl. 14.00

Juli

Onsdage kl. 10.00 og kl. 17.00
samt lørdage og søndage kl. 17.00

August:

Onsdage, lørdage
og søndage kl. 17.00

September & oktober:

Lørdage og søndage samt
alle dage i efterårsferien kl. 14.00

Fredensborg Falkonergård

Davidsvænge 11
3480 Fredensborg
Tlf/fax: 48482583

E-mail:

Falkonergaarden@post6.tele.dk

www.home6.inet.tele.dk/falkoner

Edith Wenzel med steppeørnen Helios.

De mere end 50.000 gæster, som i 1999 lagde vejen forbi Ørnereservatet, fik en ekstra unik oplevelse med hjem. For første gang lykkedes det Frank Wenzel at skabe sensationen at flyve tre havørne på én og samme tid. De tre havørnesøskende; tvillingebrødrene *Kya* og *Vågan*, som så dagens lys på Ørnereservatet i 1997 samt deres lillesøster *Brunhilde*, som kom til i 1998, udfoldede samtidigt og fuldkommen frit deres enorme vingefang over publikums hoveder.

Havørnen, som er en af verdens største rovfugle, er normalt ikke et socialt dyr. De tåler ikke andre artsfæller på deres territorium, men Frank Wenzel fik med tålmodighed og mange års erfaring disse tre havørne til at acceptere et kort *ménage a trois*, når forevisningerne løb af stablen.

Man skal nemlig ikke være i tvivl om, at en sådan bedrift kræver et indgående kendskab til rovfugle. Frank Wenzel har nøje studeret ørnenes individuelle temperament og personlighed, før han har sluppet dem fri samtidigt på himlen over Ørnereservatet. Den dybeste årsag til, at denne flyvetræning normalt aldrig bliver praktiseret, er, at der er stor fare for, at ørnene kommer til at skade hinanden.

Fuglene imellem er der dog en streng etikette, som garanterer nogenlunde fred og fordragelighed. Det var tydeligt for publikum at se, at skønt *Brunhilde* er den yngste, så er hun den førende dame; primadonnaen, som bestemmer uden diskussion.

Den gode opdragelse, som *Brunhilde* har en stor andel af æren for, har endvidere den sidegevinst, at de to havørneherrer bliver mønster-eksemplarer på mager – de skal nok vise respekt for deres fremtidige ørne-koner. Og efter at have tumlet med så krævende en lillesøster som *Brunhilde*, skal de tilmed nok blive gode, tålmodige fædre for Ørnereservatets kommende ørne-generationer.

Ørneungernes sensationelle sæson

af Karin Sørensen

Det enestående syn af tre havørne i ørnetræet på samme tid. Kya, Vågan og Brunhilde skuer ud over forevisningspladsen. (Foto: Karin Sørensen).

Kya var barsk ved sin tvillingebror Vågan i deres første leveår, som situationen her viser. Siden har den indbyrdes balance mellem dem udviklet sig til, at de er de bedste venner.